

Павлова Г. Є.

доктор економічних наук, професор кафедри обліку, аудиту та управління фінансово-економічною безпекою, академік АЕНУ, директор Навчально-наукового інституту економіки Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Приходько І. П.

доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри обліку, аудиту та управління фінансово-економічною безпекою Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Своднін І. М.

магістр Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Pavlova H. E.

Doctor of Economics, Professor of the Department of Accounting, Audit and management of financial and economic security, academician AENU, Director of the Educational and Scientific Institute of Economics Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

Prikhodko I.P.

Doctor of Science in State University, Professor, Head of the Department of Accounting, Audit and management of financial and economic security Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

Svodnin I.M.

Master of Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

EFFECTIVENESS OF PRODUCTION OF PLANT PRODUCTION AS A FACTOR OF PROVIDING ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRIS

Анотація. Посткризове відновлення економіки України вимагає розвитку аграрного виробництва на інтенсивній основі, що дасть змогу забезпечити продовольчу безпеку країни, а також реалізувати конкурентні переваги країни на світових ринках продовольства. Визначено, що ефективність сільськогосподарського підприємства характеризується сукупністю показників функціонування і діяльності виробничих структур, що визначають їх стабільний розвиток і успіх у конкурентній боротьбі на внутрішньому та зовнішньому ринках. Доведено, що у сучасних умовах процес успішного функціонування сільськогосподарського підприємства багато в чому залежить від рівня його економічної безпеки, а ефективне виробництво продукції рослинництва є фактором забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства.

Ключові слова: ефективність, продукція рослинництва, економічна безпека, сільськогосподарське підприємство, ринкова економіка, виробництво.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс України – важливий сектор національної економіки, він є одним із основних бюджетоутворюючих та експорторієнтованих секторів національної економіки. Посткризове відновлення економіки України вимагає розвитку аграрного виробництва на інтенсивній основі, що дасть змогу забезпечити продовольчу безпеку країни, а також реалізувати конкурентні переваги країни на світових ринках продовольства. Отже, підвищення рівня ефективності виробництва продукції рослинництва є найважливішим завданням, від вирішення якого залежить забезпечення належного рівня продовольчої безпеки, насичення ринку власною сільськогосподарською і продовольчою продукцією.

Крім того, у сучасних умовах процес успішного функціонування та економічного розвитку вітчизняних сільськогосподарських підприємств багато в чому залежить від рівня забезпечення їх економічної безпеки. Питання щодо формування ефективної системи економічної безпеки країни значною мірою пов'язані з необхідністю формування та вдосконалення організаційно-економічних відносин усіх суб'єктів агропромислового комплексу. З цих позицій проблема, що розглядається, містить питання ефективного виробництва продукції рослинництва як фактора забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми економічної безпеки,

змісту поняття економічної безпеки та механізму її забезпечення, класифікації економічних загроз та їх особливостей у ринкових умовах зробили такі вітчизняні вчені, як В.В. Шликов, М.І. Зубок, В.І. Забродський, О.В. Ареф'єва, І.Ф. Біньков, В.М. Геєць, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, С.Ф. Покропивний, М.В. Дубініна, О.О. Терещенко, Л. Бендіков, Л. Шваб, Є. Крихтіна, О. Грунін, О. Бондаренко, П. Пригунов, О. Раздіна, А.В. Кириєнко.

Однак існує багато питань, які недостатньо досліджені в науковій і соціально-економічній літературі. Йдеться насамперед про відсутність визначення ефективності виробництва продукції рослинництва як фактора забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства.

Метою статті є обґрунтування впливу окремих факторів на зміну результативного показника сільськогосподарського підприємства, а саме впровадження ефективності виробництва продукції рослинництва як фактора забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства.

Виклад основного матеріалу. Виробництво продукції рослинництва є основним напрямом діяльності на всіх етапах розвитку сільського господарства. У зв'язку з цим основним загальнодержавним завданням є обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва та подальшої її стабілізації.

Актуальність проблеми ефективності сільськогосподарського виробництва (зокрема, галузі рослинництва) в сучасних умовах виходить на перше місце серед кола інших важливих проблем. Вирішення та реалізація проблеми – це формування реального добробуту населення країни, підвищення її продовольчої безпеки.

В умовах реформування аграрної сфери, коли значно збільшилася кількість товаровиробників (насамперед – фермерських господарств), між ними активізується боротьба за покупця. Рушійною силою цієї боротьби є конкуренція, яка інтегрує як запити споживачів, так і здатність виробника забезпечити виробництво конкурентоспроможної продукції та надання конкурентоспроможних послуг.

Основною ознакою ринкової економіки є конкурентна боротьба, суперництво підприємств за одержання максимальних прибутків. Тому зараз, у період трансформації економіки України, підвищення ефективності діяльності стало основним завданням господарюючих суб'єктів. Під ефективністю виробництва розуміють можливість запропонувати товар, який відповідає певним вимогам споживачів, тобто визначеної якості, у необхідній кількості, у необхідні терміни та за більш сприятливих умов постачання, ніж у конкурентів. Це спроможність досягати законним шляхом найвищих економічних та соціальних переваг [1, с. 33]. Ефективність виробництва характеризується сукупністю показників функціонування галузей діяльності виробничих структур, що визначають їх стабільний розвиток і успіх у конкурентній боротьбі на внутрішньому та зовнішньому ринках [2, с. 88]. У сучасних умовах забезпечення ефективності діяльності фермерських господарств набуває особливої актуальності. Оскільки трудовий потенціал будь-якого фермерського господарства – основний складник ресурсного потенціалу, метою цього дослідження є його вплив на забезпечення ефективності діяльності фермерських господарств.

Для сільськогосподарського підприємства ефективність виробництва – це забезпечення оптимального співвідношення між обсягами виробництва і реалізації продукції та його ресурсним потенціалом, платоспроможністю й інвестиційною привабливістю підприємства,

зменшення природних та економічних ризиків приватного господарювання. З іншого боку, під ефективністю варто розуміти здатність фермерських господарств виробляти продукцію, яка користується попитом на ринку, брати участь у боротьбі за покупця, а також шукати напрямки збільшення своєї частки на ринку [3, с. 46].

В умовах виникнення і дії конкуренції в агропромисловому виробництві важливого значення набуває досягнення балансу між постачальниками і споживачами сільськогосподарської продукції. Останнім часом в Україні в результаті тривалої економічної кризи, що привела до зниження обсягів виробництва всіх видів сільськогосподарської продукції і стрімкого зростання цін на неї, значно скоротилося споживання населенням основних продуктів харчування.

Ефективність сільськогосподарського підприємства характеризується сукупністю показників функціонування і діяльності виробничих структур, що визначають їх стабільний розвиток і успіх у конкурентній боротьбі на внутрішньому та зовнішньому ринках. Вона оцінюється рівнем ефективності окремих його господарюючих суб'єктів і їхньої продукції. Розуміння факторів ефективності є основою під час прийняття ефективних управлінських рішень щодо посилення ринкових позицій як на рівні підприємств, так і на галузевому рівні. Традиційні методи оцінки ефективності сільськогосподарських підприємств базуються на розрахунку коефіцієнтів. Поряд із визначенням коефіцієнтів платоспроможності, оборотності активів, оцінки ліквідності балансу, оцінки прибутковості та інших, які пропонуються дослідниками, варто використовувати оцінку динаміки обсягів виробленої і реалізованої продукції, продуктивності праці, врожайності культур і продуктивності худоби.

Ефективність сільськогосподарського підприємства залежить від великої кількості факторів, які умовно можна поділити на внутрішні (земля та її якість, трудові ресурси, засоби виробництва, матеріалозабезпеченість, спланованість та налагодженість системи економічної безпеки господарства) та зовнішні, такі як селекційно-генетичний та агробіокліматичний потенціал регіону, законодавча база, державна підтримка фермерських господарств, кредитна система, умови реалізації продукції та матеріально-технічне забезпечення, діяльність інших господарств-конкурентів [4, с. 70].

Виробництво рослинницької продукції є постійним завданням усіх господарюючих суб'єктів аграрного сектору, що спрямоване на формування ринку продовольства. Ефективність розвитку галузі рослинництва формується під впливом багатьох чинників (зокрема, ґрунтово-кліматичних, технологічних, біологічних та інших), що ускладнює пошук додаткових можливостей для її підвищення. Водночас питання підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва і надалі залишаються недостатньо вивченими, оскільки у більшості робіт учених об'єктом дослідження є економічна ефективність сільськогосподарського виробництва, а ефективність виробництва в окремих галузях (у тому числі у рослинництві) вивчається у загальному контексті, що зумовлює необхідність вивчення окресленої проблеми.

Ступінь розвиненості національної економіки України значною мірою визначається здатністю максимального використання внутрішнього потенціалу природних ресурсів та галузей агропромислового виробництва. На сучасному етапі головними завданнями, що стоять перед галузями АПК, є забезпечення зростання сільськогосподарського виробництва, сталого забезпечення країни продуктами харчування для населення

та сільськогосподарською сировиною для переробних підприємств, об'єднання зусиль усіх галузей АПК для одержання високих кінцевих результатів господарювання у ринкових умовах [5, с. 20].

Головними галузями в сільському господарстві є рослинництво, тваринництво і проміжна галузь – кормовиробництво. На рослинництво і кормовиробництво припадає близько 90% орних земель в Україні, з них до 30% відведено під кормові культури. У рослинництві 40-50% становить побічна продукція – солома, стебла кукурудзи і сорго, жом, патока та інші, які через проміжну галузь – кормовиробництво – використовуються у тваринництві. Тому гармонійне поєднання рослинництва, тваринництва, кормовиробництва – необхідна умова успішного функціонування всього аграрного комплексу країни [6, с. 80-83].

Встановлено, що проблема ефективності сільськогосподарського виробництва (зокрема, галузей рослинництва) за сучасних умов розвитку господарювання виходить на перше місце серед інших важливих проблем. Її вирішення та реалізація – це формування реального добробуту населення країни, економічної та продовольчої безпеки і незалежності держави. Водночас висока ефективність виробництва досягається не тільки сукупністю факторів виробництва й обсягом інвестицій, а

й спрямованістю і швидкістю впровадження інноваційної стратегії як логічної ланки економічного розвитку на шляху до утвердження ефективного, конкурентоспроможного виробництва. Обґрунтоване співвідношення складників економічного розвитку (факторів виробництва, інвестицій, інноваційної стратегії) треба вважати важливою передумовою зростання ефективності виробництва сільськогосподарської продукції [7, с. 8].

Сутність ефективності у сільському господарстві відображається у максимізації росту валової продукції, валового доходу за мінімізації питомих суспільних витрат на їх виробництво. Головна ознака ефективності – досягнення мети виробничої або іншої діяльності підприємства за умови найменших витрат суспільної праці або часу.

Економічна ефективність є критерієм оцінки всіх заходів, що здійснюються в сільському господарстві, та пов'язана зі збільшенням виробництва споживчих вартостей на основі підвищення продуктивності праці і раціонального використання виробничих ресурсів [8]. При цьому низка економістів вважає, що для характеристики ефективності існує єдиний критерій ефективності суспільного виробництва. Водночас не лише суспільство загалом, але й кожне сільськогосподарське підприємство зацікавлене у підвищенні ефективності виробництва.

Внаслідок цього критерій ефективності має відображати інтереси суспільства загалом і окремо кожного підприємства. Види і критерії ефективності зображено на рис. 1.

Аналіз взаємозв'язків ефективності виробництва за сферами функціонування показує, що з переходом на ринкові відносини необхідно орієнтуватися на ринку сільськогосподарської продукції, ефективно управляти та використовувати виробничий потенціал, земельні, трудові та фінансові ресурси підприємства, вмінні кваліфіковано оцінити можливі загрози навколишнього середовища та запобігти їм. Розуміння стану та особливостей ринкового середовища полягає в оптимальній спланованій маркетинговій стратегії, ефективному використанні наявного ресурсного та технологічного потенціалу підприємства, які можуть дати господарству очікувані прибутки, знизити собівартість сільськогосподарської продукції [10, с. 107].

Узагальнюючи висвітлені в науковій літературі трактування низки вчених щодо ефективності використання землі, вважаємо, що ефективність використання землі як економічна категорія виражає кількість необхідної суспільству продукції, яка отримана з кожного гектара землі за найменших затрат праці та коштів на її виробництво та за збереження природної родючості ґрунту, а детальне її вивчення може бути здійснене тільки за використання системи показників.

На сучасному етапі Україна формує ринкові відносини шляхом інституціональних перетворень, теоретичні засади яких базуються на економічній теорії ринкового господарства. Тому принциповою умовою теоретичного підходу до дослідження ефективності виробництва продукції рослинництва, на нашу думку, є розгляд її на підставі ринкової концепції ефективності виробництва у системі категорій ринкових виробничих відносин різних рівнів, які взаємодіють та впливають на формування ефективності виробництва продукції рослинництва (рис. 2).

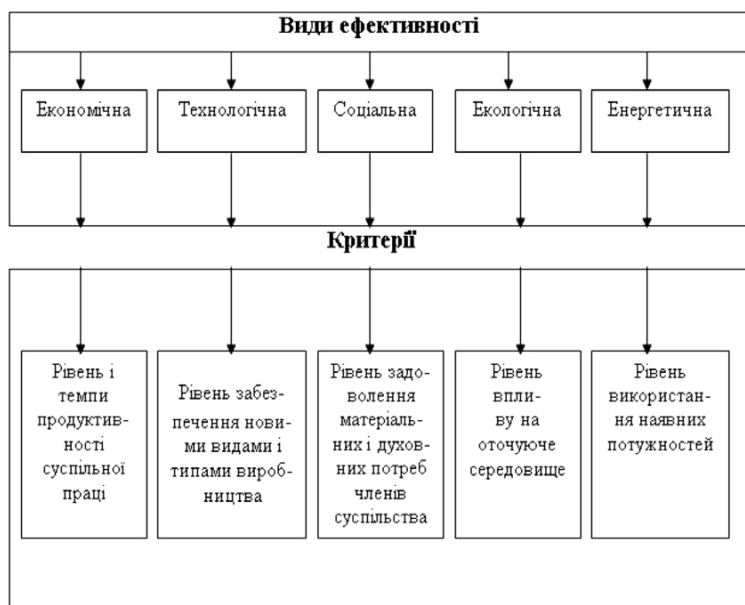

Рис. 1. Види і критерії ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств [10, с. 105]

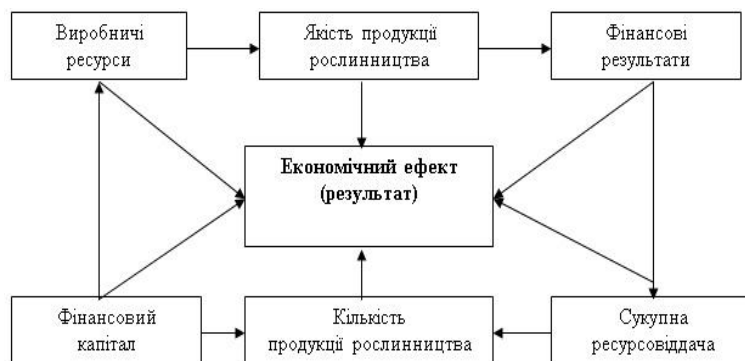

Рис. 2. Ефективність виробництва продукції рослинництва як узагальнена результативна категорія сукупної продуктивності функціонування господарської системи

Висновки. Тобто, як бачимо, підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва є результатом підвищення рівня продуктивності виробничих ресурсів і характеризується залежністю, яку можна висловити так: чим краще використовуються наявні виробничі ресурси, тим нижчі витрати сукупної праці і тим вищий рівень ефективності виробництва.

У сучасних умовах процес успішного функціонування сільськогосподарського підприємства багато в чому залежить від рівня його економічної безпеки та організації заходів з її забезпечення. Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне і максимально ефективне функціонування у цьому періоді і високий потенціал розвитку у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Белоусова І.А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства: монографія / І.А. Белоусова. – К.: Дорадо Друк, 2010. – 432 с.
2. Калінчик М.В. Методичні та практичні аспекти економічної оцінки ресурсозберігаючих технологій у сільському господарстві / М.В. Калінчик, М.І. Толкач // Економіка АПК. – 2013. – № 11. – С. 86-91.
3. Коваль П.В. Ефективність функціонування аграрних підприємств в умовах зміни темпів і пропорцій відтворення ресурсного потенціалу / П.В. Коваль // Економіка АПК. – 2010. – № 8. – С. 45-52.
4. Кириченко О.А. Управління фінансово-економічною безпекою: навч. посіб. / [Кириченко О.А., Лаптев С.М., Пригунов П.Я., Захаров О.І. та ін.]. – К.: Дорадо-Друк, 2010. – 480 с.
5. Макин Г.И. Выявление эффективности управления в аграрном секторе / Г.И. Макин // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2011. – № 1. – С. 20-21.
6. Мельник Л.Ю. Фактори впливу на прибутковість аграрних підприємств / Л.Ю. Мельник, П.М. Макаренко, Л.Л. Мельник // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 79-86.
7. Оглоблин Е. Эффективность сельского хозяйства / Е. Оглоблин // Экономика сельского хозяйства России. – 2011. – № 10. – С. 8.
8. Павлова Г.С. Особенности аграрного сектора в национальной экономике / Г.С. Павлова // Эффективная экономика [Электронный ресурс]. – 2014. – № 2. – Режим доступа до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
9. Приходько І.П. Вплив показників діяльності аграрного підприємства на його економічну безпеку / Г.С. Павлова, І.П. Приходько, Д.І. Федатков // Економіка та суспільство. Випуск № 5. Жовтень 2016. Мукачевського державного університету [Електронний ресурс]. – 2016. № 5. -Режим доступу до журналу: <http://www.economyandsociety.in.ua>
10. Рябчик І.В. Нові підходи до аналізу ефективності сільськогосподарських підприємств / І.В. Рябчик, В.В. Галушко // Економіка АПК. – 2014. – № 3. – С. 101-108.

Аннотация. Посткризисное восстановление экономики Украины требует развития аграрного производства на интенсивной основе, что позволит обеспечить продовольственную безопасность страны, а также реализовать конкурентные преимущества страны на мировых рынках продовольствия. Определено, что эффективность сельскохозяйственного предприятия характеризуется совокупностью показателей функционирования и деятельности производственных структур, определяющих их стабильное развитие и успех в конкурентной борьбе на внутреннем и внешнем рынках. Доказано, что в современных условиях процесс успешного функционирования сельскохозяйственного предприятия во многом зависит от уровня обеспечения его экономической безопасности, а эффективное производство продукции растениеводства является фактором обеспечения экономической безопасности сельскохозяйственного предприятия.

Ключевые слова: эффективность, продукция растениеводства, экономическая безопасность, сельскохозяйственное предприятие, рыночная экономика, производство.

Summary. The post-crisis recovery of Ukraine's economy requires the development of agrarian production on an intensive basis, which will ensure the country's food security, as well as realize the country's competitive advantages in world food markets. It is determined that the efficiency of an agricultural enterprise is characterized by an aggregate of indicators of functioning and activity of production structures, which determine their stable development and success in competitive struggle on the domestic and foreign markets. It has been proved that in modern conditions, the successful functioning of the agricultural enterprise largely depends on the level of its economic safety, and efficient production of crop production is a factor in ensuring the economic security of the agricultural enterprise.

Key words: efficiency, crop production, economic safety, agricultural enterprise, market economy, production.